

A csak szerepe az online politikai újságírásban

BALOGH ORSOLYA

Napjainkban népszerűvé vált a diskurzusjelölők kutatása a különböző szövegtípusokban. Bár egyes szakirodalmak nem tulajdonítanak nagy jelentőséget ezeknek a nyelvi elemeknek, a virágzó diskurzusjelölő-kutatás mégis ellenkező tendenciát igazol, melyet például a következő két tanulmány is alátámaszt: *Diskurzusjelölők az internetes nyelvhasználatban*,¹ *A diskurzusjelölők a parlamenti beszédekben*.²

A politikai újságírás

Napjainkban az internet térhódítása jellemző az újságírás területén is, mivel olcsó, gyors, és nagy mennyiségű információt bocsát az olvasó rendelkezésére, hátránya azonban, hogy megjelentek a nem szakképzett, civil újságírók, akik a hagyományos újságíráshoz képest műfaji, etikai – például politikai nyomásra történő manipuláció³ –, nyelvezet- és stílusbeli változásokat hoztak. Ilyen a beszélt nyelvhez közelítő stílus alkalmazása is,⁴ amit jól tükröz az egyes, inkább szóbeli szövegekben használatos diskurzusjelölők megjelenése az írott szövegekben.⁵

Befolyásolás, meggyőzés, manipuláció

A *befolyásolás* olyan célorientált cselekvés, melynek során a megnyilatkozó törekvései arra irányulnak, hogy a befogadó attitűdjét, véleményét, ismereteit a megnyilatkozóknak tetsző

¹ Dér Csilla Ilona: *Diskurzusjelölők az internetes nyelvhasználatban*. Sárdi Csilla (szerk.): *MANYE XVII. Kommunikáció az információs technológia korszakában*. Pécs – Székesfehérvár: MANYE – Kodolányi János Főiskola, 2008, 444–450.

² Schirm Anita: *A diskurzusjelölők a parlamenti beszédekben*. Kukorelli Katalin (szerk.): *Hatékony nyelvi, idegen nyelvi és szakmai kommunikáció interkulturális környezetben*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Főiskola, 2009, 168–175.

³ Sziperle Patrik – Wessenauer Veszna: *A média és a politika új viszonya*. Budapest: Political Capital és Friedrich Ebert Stiftung Budapest, 2017, 3, 12, 26.

⁴ Bajomi-Lázár Péter: „Hírközlés tegnap és ma.” *Médiakutató* X (2009/3), 141–147.

⁵ Schirm Anita: „A diskurzusjelölők és a szövegtípusok viszonyáról.” *Magyar Nyelv* 113 (2017/3), 330–341.

módon alakítsák ki vagy változtathassák meg. Két fajtája különíthető el: a meggyőzés és a manipuláció, melyek szétválasztása a gyakorlatban problémás.⁶

A *meggyőzés* során mindkét félnek lehetősége van érvekkel és logikával meggyőzni a másik felet, ebben az esetben a kommunikáció kétoldalú, a felek egyenlőként vesznek részt benne. Ezzel szemben a *manipuláció* során a megnyilatkozó szándéka rejtve marad a befogadó előtt, nem egyenlő felekként vesznek részt a kommunikációban, a befogadónak nincs lehetősége érvelni, így egyoldalú kommunikáció jön létre.⁷

Árvey négy stratégiát ír le, melyek alapján a manipuláció megvalósulhat, valamint hozzáteszi, hogy ezek a stratégiák nem zárják ki egymást, hanem együtt is megvalósulhatnak a közlésben. Amennyiben megjelennek a megnyilatkozóénál, az a manipulatív szándék meglétére utal.⁸

Az első stratégia az elhallgatással megvalósított manipuláció; a második, ha a megnyilatkozó úgy közöl információt, hogy nincs mögötte kommunikatív szándék: megvalósulását tekintve egy harmadik félnek is szól a közlés, de az nincs közvetlenül megszólítva; a harmadik, amikor a nyelvi elemek – pl. diskurzusjelölők – útján megy végbe, melyek adott irányba terelik a befogadást; a negyedik, amikor a nyelvi elemek logikailag hibásan kerülnek alkalmazásra, tehát az érvelésben egy vagy több propozíció hamis.⁹

A diskurzusjelölők jellemzői

A diskurzusjelölőknek nincsen egységes definíciójuk, ami nehezíti a leírásukat, továbbá többféle elnevezést használnak rájuk a szakirodalomban, aminek a definíció kialakítása során felhasznált, eltérő nyelvelméleti háttér és szemléletmód az oka. Így a magyar szakirodalomban előfordulnak többek közt pragmatikai kötőszók, bevezetőszók és kifejezések, metapragmatikai operátorok, társalgásszervező- és jelölő elemek, diskurzusjelölők vagy diskurzuspartikulák néven.¹⁰

A 'diskurzusjelölő' kifejezés funkcionális pragmatikai kategória: jelölhet különböző szófajú szavakat (partikulák, módosítószók, interakciós mondatvezetők), egyes prepozíciós frázisokat és idiomatikus szókapcsolatokat,¹¹ ám vannak, akik figyelmen kívül hagyják a többszavas diskurzusjelölőket formai tulajdonságuk miatt.¹²

⁶ Árvey Anett: „A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. Tanulmányok a pragmatika köréből.” *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XX* (2003/XX), 12–13.

⁷ Bárházi Eszter: „Manipuláció, valamint manipulációra alkalmas nyelvhasználati eszközök a sajtóreklámokban.” *Magyar Nyelv* 104 (2008/4), 444, 446.

⁸ Árvey: „A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. Tanulmányok a pragmatika köréből,” 19–20.

⁹ Uo., 20–28.

¹⁰ Dér Csilla Ilona: *Mik is a diskurzusjelölők?* Keszler Borbála – Tátrai Szilárd (szerk.): *Diskurzus a grammatikában – grammatika a diskurzusban*. Budapest: Tinta, 2009, 211–212.

¹¹ Schirm Anita: „Partikula és/vagy diskurzusjelölő?” Keszler Borbála – Tátrai Szilárd (szerk.): *Diskurzus a grammatikában – grammatika a diskurzusban*. Budapest: Tinta, 2009, 216.

¹² Dér: „Mik is a diskurzusjelölők?”, 213.

Schirm kifejti, hogy a diskurzusjelölőknek egyszerre van textuális funkciójuk, mivel diskurzusszegmenseket kötnek össze, és ezáltal fontos szerepet játszanak a szövegkohézió kialakításában, illetve attitűdjelölő funkciójuk is van – ezek megjelenése összefügg a szöveg típusával¹³ – például emotív, fatikus és manipulatív szerepben is feltűnhetnek¹⁴.

Furkó¹⁵ a diskurzusjelölők négy nagyobb funkciócsoportját különítette el Crible¹⁶ munkáját felhasználva: ideációs funkciók (logikai feltételeket mutatnak meg), retorikai funkciók (a szöveg tartalmához fűződő mozzanatokat jelentenek), szekvenciális funkciók (a szöveg tipológiai és tematikus elrendeződéséhez kapcsolódó mozzanatokat tartalmaznak) és interperszonális funkciók (a személyek közti viszonyra vonatkozó mozzanatok).

Elméleti keret

A kutatás elméleti kerete a pragmatikai szemléletmód köré szerveződik, melynek kiindulópontja, hogy a nyelvi jelenségeket a nyelv társadalmi, kulturális, kognitív feltételei felől közelítik meg. E felfogás szerint a nyelv interszubsztitívitásán és perspektivikus természetén keresztül ismerhető meg és képezhető le a világ.¹⁷

Hipotézis és kutatási kérdések

A feltevés, hogy a csak diskurzusjelölő és logDice-érték szerinti legszorosabb kollokáció manipulatív funkciót tölthet be az online politikai újságírásban.

A hipotézis két kutatás eredményein alapul. Az egyik Furkó kutatása, mely bebizonyította, hogy a politikai interjúkban megjelenő diskurzusjelölők egy alcsoportjaként feltüntetett evidenciális jelölőket (*evidential markers*) – a kifejezés azokra a nyelvi elemekre vonatkozik, melyek a megnyilatkozó által közvetített üzenet megbízhatóságát fejezik ki, illetve jelzik a megnyilatkozó üzenethez való hozzáállását – manipulatív célokra használják a magyar médiában.¹⁸ Schirm pedig parlamenti beszédek vizsgálatában gyakoriságuk alapján rangsorolta a diskurzusjelölőket, és ezeket elemezve kimutatta, hogy az egyes diskurzusjelölők manipulatív funkciót látnak el a vizsgált beszédekben.¹⁹

¹³ Schirm Anita: „A diskurzusjelölők és a szövegtípusok viszonyáról”. *Magyar Nyelv* (2017113/3.), 331–332.

¹⁴ Schirm Anita: *A diskurzusjelölők funkciói a szövegtípusok tükrében*. Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.) *Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság*. ELTE Eötvös Collegium, 2019, Budapest, 265.

¹⁵ Furkó Bálint Péter: *Diskurzusjelölők és egyéb diskurzuspragmatikai eszközök forgatókönyvek, tankönyvek és irodalmi szövegek párbeszédeiben*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2019, 21.

¹⁶ Crible, Ludivine: *Discourse markers and (dis)fluency*. John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia, 2018. A továbbiakban Furkó (2019) munkáját hivatkozom a magyar nyelvre történt átültetés miatt.

¹⁷ Tátrai Szilárd: „A nagy esernyőcsel. A pragmatikai szemlélet alkalmazásának lehetőségei”. *THL2* (2006 1/2.) 29, 32.

¹⁸ Furkó Bálint Péter: „Manipulative uses of pragmatic markers in political discourse”. *Palgrave Communications* (2017. június 20.)

¹⁹ Schirm: *A diskurzusjelölők a parlamenti beszédekben*, 170–173.

Vajon az ellenzéki vagy a kormányközeli sajtóoldalakon használják-e nagyobb mértékben az attitűdjelölő *csakot* és logDice-érték szerinti legszorosabb kollokációt, illetve kimutatható-e egyáltalán jelentős különbség a kettő közt?

Anyag, módszer

A kutatás alapját egy saját építésű korpusz képezi, mely hat online hírportál cikkeiből épül fel. Ez a hat portál két részre oszlik politikai beállítódás szerint: ellenzéki (a magukat függetlennek valló index.hu, 444.hu, hvg.hu) és kormányközeli (origo.hu, 888.hu, magyarnemzet.hu) részre. A korpuszba 2020. január 1-től 2020. február 24-ig tartó időszakban íródott cikkek kerültek be, ügyelve arra, hogy kizárólag az alábbi témával foglalkozzanak, illetve az első, 2019-es cikk, amit a portálok az ítélelhozatalkor tettek közzé.

A cikkek témája a Gyöngyöspata-botrányként elhíresült ítélelhozatal, melynek következményeképpen a 2019. szeptember 18-án a szegregáltan oktatott gyöngyöspatai, roma származású gyerekeknek a Debreceni Ítélelőtabla 99 millió forint kártérítést ítél meg, amit az illetékes tankerület nem szándékozott finanszírozni.

A szó szerinti idézeteket nem tekintettem elemzendő adatnak.

Diskurzusjelölő kollokációnak azokat az együttállásokat tekintem, amelyek a Fraser²⁰ elméletében kidolgozott két feltételnek megfelelnek, miszerint ahol a diskurzusjelölő egy másik diskurzusjelölővel együtt meg tud jelenni, ott egyedül is meg tudjon, és ezen társulások tagjai jelentésének kompatibilisnek kell lennie egymással, illetve a MNSZ2-ben 2,5 feletti logDice-értéket produkálnak.²¹

A kutatás az adatelemzés szempontját tekintve részben korpuszalapú kutatás, mivel egy Schirm és Furkó említett kutatásainak eredményeire alapozott hipotézist kívánok bizonyítani rajta, részben korpuszvezérelt, mivel a korpuszon tett megfigyelések, következtetések által, „utólagosan” jön létre az eredmény.²² Továbbá az adatok vizsgálata a kvalitatív és kvantitatív módszerre is épül, és manuálisan történik, mivel a minőség, attitűd vizsgálatából következő eredmények kinyerése a cél, valamint következtetések levonása a számadatok alapján.

Az elemzés során a funkciók előzetesen két nagy kategória szerint kerülnek elkülönítésre, az ideációs funkció²³ és az attitűdjelölő funkció alapján²⁴, ezeken belül pedig különböző alfunkciók váltak elkülöníthetővé, melyek azonban a kontextus figyelmen kívül hagyásával nem érvényesek, nem értelmezhetők.

²⁰ Fraser, Bruce: *Combinations of contrastive discourse markers in English*. Piotr Cap (ed.): *International Review of Pragmatics* 5, Bill Publishers, 321.

²¹ Simon Gábor: „Az igei jelentés metaforizációjának mintázatai. Nyelvtan- és korpuszvezérelt esettanulmányok”. *Jelentés és Nyelvhasználat* (2018/ 5.), 5–6.

²² Simon: *Az igei jelentés metaforizációjának mintázatai*, 5–6.

²³ Furkó: *Diskurzusjelölők és egyéb diskurzuspragmatikai eszközök...*, 21.

²⁴ Schirm: „A diskurzusjelölők és a szövegtípusok viszonyáról,” 331–332.

A használat szempontjából lényeges, hogy egyszeresen vagy kétszeresen tranzitív használat, vagy nem tranzitív használat valósul meg a csakok megjelenését tekintve, mivel az attitűdjelölő funkcióknál ez képezi az elkülönítés és a jelentésmegadás alapját.

Tranzitív használat alatt azt értem, amikor a referenciális központ (aktuális beszélő, újságíró, továbbiakban RK) másvalakinek a nézőpontját közvetíti az olvasó felé. Abban az esetben, ha a saját gondolatait közvetíti, nincs tranzitivitás, az elemzés során ez a To-val jelölt jelentéstípus. Máskor RK egy másik E/3 személy gondolatait közvetíti a saját nézőpontjából – fontos, hogy csak olyan példa tartozik ide, mely nem tekinthető idézésnek, mivel RK saját megfogalmazása által történik a tartalmi közvetítés – a T₁ jelentéstípusba kerül, mivel a tranzitivitás RK és az E/3 személy közt jön létre. A harmadik esetben pedig, melynek jelölése T₂, RK egy E/3 személy gondolatait egy másik E/3 személy gondolatain keresztül mutatja be, így elsőfokú tranzitivitás áll fenn az 1. E/3 személy és a 2. E/3 személy közt, továbbá másodfokú tranzitív viszony alakul ki az 1. E/3 személy és RK közt a 2. E/3 személyen keresztül.

Ez a három kategória azért elkülönítendő, mert általuk egy mondaton belül egyszerre több jelentés és nézőpont jelenik meg, viszont a végső jelentést minden esetben RK adja meg, hiszen hozzá képest értelmezendő a szöveg,²⁵ aminek leginkább az attitűdjelölő funkció esetén van jelentősége.

Eredmények

Ellenzéki médiaoldal

index.hu

Az index.hu általam vizsgált 26 db cikkéből 10 db cikkben 17 db *csak* található, és ebből 2 db *csak* kollokációs helyzetben mutatkozik. Elsődleges funkciók szerinti megoszlása a következő: ideációs funkciót betöltő *csak*ból 5 db, attitűdjelölő funkciókat betöltőből 12 db található. Az attitűdjelölő funkciókat betöltő *csakok* belső eloszlása a következő: 3 db To és 9 db T₁, T₂-re nincs példa.

444.hu

A 444.hu 28 db cikkéből 13 db cikkben 29 db *csak* található, ebből 10 db kollokációs helyzetben jelenik meg. Elsődleges funkciók megoszlása a következő: ideációs funkcióban 10 db, attitűdjelölő funkcióban 19 db jelenik meg. Az attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* belső eloszlása a következő: To-ból 14 db, T₁-ből 5 db található, T₂-re pedig nincs példa.

hvg.hu

A hvg.hu 32 db cikkéből 9 db cikkben 17 db *csak* található, ebből 6 db valamilyen kollokációban jelenik meg. Elsődleges funkciók szerinti megoszlása a következő: ideációs

²⁵ Csontos Nóra – Dér Csilla Ilona: *Pragmatika a magyar mint idegen nyelv oktatásban*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2018, 28.

funkciót betöltő *csakból* 3 db, attitűdjelölő funkciókat betöltőből 14 db található. Az attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* belső megoszlása a következő: To-hoz 10 db, T1-hez 4 db tartozik, T2-re pedig nincs példa.

Kormányközeli médiaoldal

origo.hu

Az origo.hu 21 db cikkéből 8 db cikkben 19 db *csak* található és ebből 3 db kollokációban jelenik meg. Elsődleges funkciók szerinti megoszlás a következő: 4 db ideációs funkciót és 15 db attitűdjelölő funkciót tölt be. Az attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* belső eloszlása a következő: To jelentéstípusú *csakból* 8 db, T1-esből 7 db található, T2 jelentéstípusra nincs példa.

888.hu

A 888.hu általam vizsgált 16 db cikkéből 4 db cikkben 9 db *csak* található a cikkekben, ebből 2 db kollokációban jelenik meg. Elsődleges funkciók szerinti megoszlásuk a következő: ideációs funkciót betöltő *csakból* 2 db, attitűdjelölő funkciót betöltőből 7 db található. Az attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* belső eloszlása a következő: To-ból 4 db, T1-ből 2 db és T2-ből 1 db található.

magyarnemzet.hu

A magyarnemzet.hu 53 db cikkéből 24 db cikkben 47 db *csak* jelenik meg a cikkekben, ebből 3 db valamilyen kollokációban áll. Elsőleges funkciók szerinti megoszlás a következő: ideációs funkciót betöltő *csakból* 11 db, attitűdjelölő funkciót betöltőből 36 db található. Az attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* belső eloszlása a következő: To-ból 15 db, T1-ből 20 db és T2-ből 1 db található.

Megállapítások, konklúzió

A 6 db hírportál általam vizsgált 176 db cikkéből 97 db cikkben 139 db *csak* található, melyből 24 db (a *csakok* 17,3%-a) valamilyen kollokációban jelenik meg. Ideációs funkcióban megjelenő *csakból* 36 db, attitűdjelölő funkcióban megjelenő *csakból* 103 db található a cikkekben. Az attitűdjelölő funkciókon belül 54 db a To jelentéstípusba, 47 db a T1 jelentéstípusba tartozik, 2 db pedig a T2 jelentéstípusba. Ezeket a csoportokat belül különféle alfunkciók kerültek létrehozásra, melyek részben Furkó munkája alapján,²⁶ részben a Magyar Grammatika alapján²⁷ és részben a kutatás folyamán jöttek létre.

²⁶ Furkó: *Diskurzusjelölők és egyéb diskurzuspragmatikai eszközök forгатókönyvek, tankönyvek és irodalmi szövegek párbeszédeiben*, 21.

²⁷ Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010.

Ideációs funkciót betöltő *csakok* alfunkciói

Példa ideációs funkcióban megjelenő *csakra*:

Szintaktikai funkciót betöltő *csak* (1. táblázat).

„Ifjabb Horváth Aladár egyébként azzal indokolta meg a kilengést közösségi oldalán, hogy őt, mint kezdő taxist *nem* érdekelte, ki ül be az autójába, *csak* az, hogy fizessen.”

Itt a *csak* a *nemmel* egy kizáró ellentétes viszonyt fejez ki. A T1 jelentéstípusba tartozik, mivel RK egy E/3 személy gondolatait mondja el, nem idézéssel.

Ideációs funkció (4db)
logikai funkciót betöltő <i>csak</i>
szintaktikai funkciót betöltő <i>csak</i>
időbeliségre vonatkozó <i>csak</i>
mennyiségre vonatkozó <i>csak</i>

1. táblázat

Attitűdjelölő funkciót betöltő *csakok* alfunkciói

Az ellenzéki sajtóoldalon 45 db attitűdjelölő funkciót betöltő *csakon* és kollokációin belül 27 db tartozik a To jelentéstípusba, 18 db a T1 jelentéstípusba és T2 jelentéstípusba tartozó nem található.

A kormányközeli sajtóoldalon 58 db attitűdjelölő funkciót betöltő *csakon* és kollokációin belül 27 db tartozik a To jelentéstípusba, 29 db a T1 jelentéstípusba és 2 db T2 jelentéstípusba tartozó található.

Attitűdjelölő, To jelentéstípusú *csakok* alfunkciói

Attitűdjelölő funkció (To) (12db)
RK
csalódottságot kifejező <i>csak</i>
empátiakeltést kifejező <i>csak</i>
értékvesztést kifejező <i>csak</i>
elégedetlenséget kifejező <i>csak</i>
ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>
ellenkezést kifejező <i>csak</i>
témaváltást kifejező <i>csak</i>
felháborodást kifejező <i>csak</i>
gyanakvást kifejező <i>csak</i>
méltatlankodást kifejező <i>csak</i>
aggódást kifejező <i>csak</i>
elfogultságot kifejező <i>csak</i>

2. táblázat

Példa attitűdjelölő, To jelentéstípusú *csakok* alfunkcióira

Ironikus hozzáállást kifejező *csak* (2. táblázat)

„Persze nem könnyíti a helyzetet, hogy még a problémáról is alig lehet beszélni, *csak* lábujjhegyen lépkedve lehet azt megközelíteni, mert ha cigánynak nevezem a cigányt, akkor úgy lesz belőle.”

Itt a *csak* kizárólagosságra, rámutatásra vonatkozik, mellyel RK az ironikus hozzáállását tükrözi, amit a mondat élén megjelenő „Persze” is nyomatékosít. A To jelentéstípusba tartozik, mivel RK nézőpontja érvényesül.

Attitűdjelölő, T1 jelentéstípusú *csakok* alfunkciói

Attitűdjelölő funkció (T1) (21 db)	
E/3	RK
kizárólagosságot, rámutatást kifejező <i>csak</i>	méltatlankodást kifejező <i>csak</i>
kizárólagosságot, rámutatást kifejező <i>csak</i>	empátiakeltést célzó <i>csak</i>
kizárólagosságot, rámutatást kifejező <i>csak</i>	ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>
kizárólagosságot, pontosítást kifejező <i>csak</i>	egyet nem értést kifejező <i>csak</i>
kizárólagosságot, pontosítást kifejező <i>csak</i>	mentetetésre szolgáló <i>csak</i>
kizárólagosságot, megszorítást kifejező <i>csak</i>	felháborodást kifejező <i>csak</i>
mennyiségre vonatkozó <i>csak</i>	gyanakvást kifejező <i>csak</i>
időbeliségre vonatkozó <i>csak</i>	elégedetlenséget kifejező <i>csak</i>
időbeliségre vonatkozó <i>csak</i>	empátiakeltést célzó <i>csak</i>
negatívum nyomósítására vonatkozó <i>csak</i>	empátiakeltést célzó <i>csak</i>
negatívum nyomósítására vonatkozó <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
felháborodást kifejező <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
felháborodást kifejező <i>csak</i>	egyet nem értést kifejező <i>csak</i>
felháborodást kifejező <i>csak</i>	ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>
ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>	felháborodást kifejező <i>csak</i>
ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
méltatlankodást kifejező <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
mentetést kifejező <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
elégedetlenséget kifejező <i>csak</i>	egyetértést kifejező <i>csak</i>
sajnálkozást kifejező <i>csak</i>	ironikus hozzáállást kifejező <i>csak</i>
figyelmen kívül hagyásra vonatkozó <i>csak</i>	felháborodást kifejező <i>csak</i>

3. táblázat

Példa attitűdjelölő, T1 jelentéstípusú *csakok* alfunkcióira

E/3 személy ironikus hozzáállását és RK felháborodását kifejező *csak* (3. táblázat).

„Azt is megkérdőjelezte az interjúban, hogy történt-e egyáltalán szegregáció Gyöngyöspatán, vagy *csak* "egy rosszul sikerült felzárkóztatási kísérlet" miatt perlik az önkormányzatot.”

Itt a *csak* az E/3 szemszögéből kizárólagosságra, pontosításra szolgál, mely ironikus hozzáállását tükrözi, ezzel szemben RK felháborodását váltja ki, amit a „megkérdőjelezte” ige is számon kérő jellegével tükröz, továbbá a *csak* utáni egyenes idézés is arra utal, hogy RK nem is akarja saját szavaival interpretálni az E/3 gondolatait. A T1 jelentéstípusba tartozik, mivel RK a saját szavaival közvetíti az E/3 gondolatait, nem idézéssel.

Attitűdjelölő, T2 jelentéstípusú csak-ok alfunkciói

Attitűdjelölő funkció (T2) (2db)		
1. E/3	2. E/3	RK
a <i>csak</i> kizárólagosságra, rámutatásra utal	egyetértés kiváltása a célja az 1. E/3-mal	egyetértés kiváltása a célja az 1. és ezáltal a 2. E/3-mal is
a <i>csak</i> kizárólagosságra, rámutatásra utal, ami méltatlankodását fejezi ki	egyetért az 1. E/3-mal	egyetért az 1. és ezáltal a 2. E/3-mal is

4. táblázat

Példa attitűdjelölő, T2 jelentéstípusú csakok alfunkcióira

Az E/3 szemszögéből kizárólagosságot, a 2. E/3 és RK szemszögéből egyetértés kiváltását célzó *csak* (4. táblázat).

„Horváth László felidézte Orbán Viktor miniszterelnök álláspontját, amely szerint ez a döntés olyan mély sebet ejt az emberek igazságérzetén, hogy a pénz kifizetése *csak* súlyosbítaná a meglévő problémákat.”

Itt a *csak* az 1. E/3 kizárólagosságot, rámutatást fejez ki, viszont a 2. E/3 célja egyetértés kiváltása az olvasóból, és általa RK célja is az olvasóból való egyetértés kiváltása. A T2 jelentéstípusba tartozik, mivel RK egy 1. E/3 személy gondolatait egy 2. E/3 személy gondolatain keresztül közvetíti, nem idézéssel.

Konklúzió

A fent bemutatásra került alfunkciók alapján levonható az a következtetés, hogy nem lehet éles határvonalat húzni az egyes funkciók közt, főként a T1 és T2 jelentéstípusú *csakok* esetén, mivel a funkciók minden esetben attól függenek, hogy ki(k) az aktuális RK és az aktuális E/3 személy(ek), aki(k)hez képest értelmezendő az adott megnyilatkozás. Továbbá meghatározó a funkciók szempontjából a szereplők társas- és attitűddeixise – tehát a társadalomban betöltött szerepük és az egymáshoz való viszonyuk²⁸ –, mivel ezek ismerete nélkül nem elkülöníthetők a megállapított funkciók, valamint értelmezésükhöz és

²⁸ Csontos – Dér: *Pragmatika a magyar mint idegen nyelv oktatásban*, 29–30.

alkalmazásukhoz elengedhetetlen a kontextus figyelembevétele. Az éles határvonalak meghúzásának problémás voltát alátámasztja még, hogy 15 db kettős funkcióban²⁹ megjelenő csak található a cikkekben.

Kollokációk

A csak 139 esetből 24 esetben fordul elő valamilyen kollokációban az elsődleges funkciók szerint, ez a csakok 17,3%-át jelenti. Ezek belső megoszlása a következőképp alakul: az ellenzéki médiaoldalon kollokációban megjelenő csakok száma 17 db, a kormányközeli médiaoldalon kollokációban megjelenő csakok száma 7 db.

A leggyakoribb kollokáció a *már csak*, a második *nem csak*, a harmadik a *valószínűleg csak*, a *csupán csak* és a *csak úgy*. A *még csak*, *így csak*, *szinte csak*, *egyszer csak*, *viszont csak*, *végül is csak* kollokációk csupán egyszer fordulnak elő a cikkekben.

A hipotézis és a kutatási kérdések megválaszolása

Beigazolódott a hipotézis, miszerint a csak diskurzusjelölő, illetve a csak és logDice-érték szerinti legszorosabb kollokációi manipulatív funkciót tölthetnek be az online politikai újságírásban. Az eredmények tükrében megállapítható, hogy az attitűdjelölő funkciókban megjelenő csakok (103 db) jelenléte a cikkekben jelentős eltérést mutat az ideációs funkcióban (36 db) megjelenő csakokhoz képest. Ezek az attitűdjelölő funkcióban megjelenő csakok az összesnek a 74,1%-át teszik ki, míg az ideációs funkcióban megjelenők mindössze 25,9%-át.

Az ellenzéki sajtóoldalon 45 db attitűdjelölő funkciót betöltő csakokon belül 27 db tartozik a To jelentéstípusba, 18 db a T1 jelentéstípusba és T2 jelentéstípusba tartozó nem található. A különbség jelentősnek nevezhető a To és T1, T2 jelentéstípus megoszlása közt, mivel az attitűdjelölők 60%-át teszik ki a To jelentéstípusba tartozó csakok. Ebből az következik, hogy az ellenzéki sajtóoldal cikkeiben kevesebb egy másik, E/3 személy gondolatának RK nézőpontján keresztül történő közvetítése, tehát az RK saját nézőpontja szerinti szövegalkotás kerül előtérbe. Ezáltal RK által To jelentéstípusban megjelenített csakok rejtett módon befolyásolják, manipulálják az olvasót anélkül, hogy az olvasó tudna az RK meggyőzősi szándékáról. A csak és logDice-érték szerinti legszorosabb kollokációi tudat alatt hatnak az olvasóban, ez Árvay (2003: 20) harmadik manipulációs stratégiájához sorolható, amikor maga a nyelvi elem hordozza a manipuláció lehetőségét, a nyelvi elem tudat alatt hat, a befogadó nem érzékeli közvetlen hatását, viszont a nyelvi elem egy bizonyos irányba tereli a befogadást, és reakciókat vált ki az olvasóból, tehát a manipuláció implicit módon megjelenik.

²⁹ A kettős funkcióban előforduló csak diskurzusjelölő vizsgálata már túlmutat tanulmányom keretein, ezért nem tárgyalom részletesen, viszont érdemes lenne további kutatásokat végezni ezzel kapcsolatban.

A kormányközeli sajtóoldalon 58 db attitűdjelölő funkciót betöltő *csakon* és kollokációin belül 27 db tartozik a To jelentéstípusba, 29 db a T1 jelentéstípusba és 2 db T2 jelentéstípusba tartozó található. A különbség nem nevezhető jelentősnek a To és a T1, T2 jelentéstípus megoszlása közt, mivel az attitűdjelölők 53,5%-át teszik ki a többségben lévő T1 és T2 jelentéstípusú *csakok*. Ebből az következik, hogy a kormányközeli sajtóoldal cikkeiben gyakrabban fordul elő egy másik E/3 személy gondolatainak RK általi közvetítése, tehát RK saját gondolatainak közvetítése háttérbe szorul. Ezáltal a RK által T1, T2 jelentéstípusban megjelenített *csakok* használatával RK a stílus és a perifériás érvelés³⁰ általi meggyőzésre törekszik.³¹ De fontos megjegyezni, hogy kis (6,9%-os) eltéréssel a To jelentéstípusú *csakok* is jelen vannak a kormányközeli sajtóoldal cikkeiben, melynél Árvay harmadik manipulációs stratégiája érvényesül, tehát a manipuláció megjelenik implicit módon, a nyelvi elemek által.³²

Összegzés

A kutatás funkcionális pragmatikai keretben helyezhető el, mely egy saját építésű korpuszon ment végbe. Az elemzés során 139 db *csak* vált elkülöníthetővé, melynek 17,3%-a kollokációban jelent meg, ennek 70,8%-a ellenzéki sajtóoldalon, 29,2%-a a kormányközeli sajtóoldalon foglal helyet. A *csakok*nak a cikkek alapján két nagy kategóriája, az ideációs³³ és az attitűdjelölő funkciót betöltő³⁴ *csakok* különíthetőek el. A ideációs funkción belül további 4 db alfunkció, az attitűdjelölő funkción belül tranzitivitás szerinti felosztás szerint pedig a To jelentéstípusba tartozó *csakok* 12 db, a T1 jelentéstípusba tartozó *csakok* 21 db és a T2 jelentéstípusba tartozó *csakok* 2 db további alfunkciókba sorolhatók, de ebből levonható, hogy a funkciók és alfunkciók csak bizonyos feltételek teljesülésével válhatnak érvényessé, továbbá hogy nem húzható közéjük éles határvonal, amit az is bizonyít, hogy egyes *csakok* kettős funkcióban jelentek meg a cikkekben. A kutatás során beigazolódott, hogy a *csak* és egyes logDice-érték szerinti legszorosabb kollokációi képesek manipulatív funkciót ellátni az online politikai újságírásban.

³⁰ „[...] a befogadó nem tesz komolyabb kognitív erőfeszítést, a meggyőző szöveg értékelése olyan, nem tartalmi jegyeken alapul, mint például az érvek száma, a közlő hitelessége.” Árvay: „A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. Tanulmányok a pragmatika köréből,” 17.

³¹ Árvay: „A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. Tanulmányok a pragmatika köréből,” 21.

³² Árvay: *A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. Tanulmányok a pragmatika köréből*, 20.

³³ Furkó: *Diskurzusjelölők és egyéb diskurzuspragmatikai eszközök forgatókönyvek, tankönyvek és irodalmi szövegek párbeszédeiben*, 21.

³⁴ Schirm: *A diskurzusjelölők és a szövegtípusok viszonyáról*, 331–332.